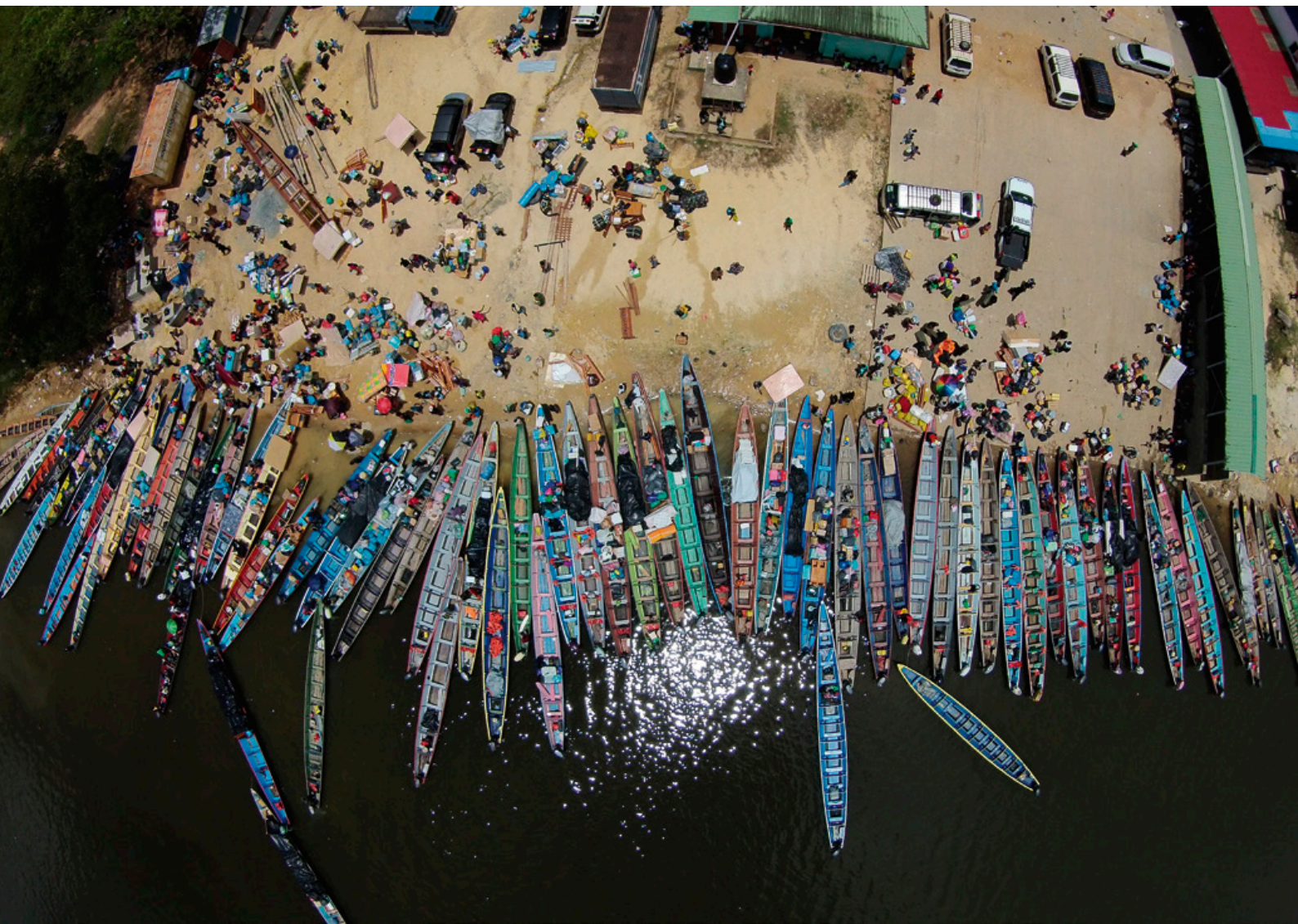

ZAKENDOEN IN SURINAME

Inhoudsopgave

• Voorwoord	3
• Introductie van de Republiek Suriname	4
• Het ondernemersklimaat	10
• Een eigen bedrijf oprichten	12
• Belastingen betalen	18
• Oliesector	22
• Bosbouw	24
• Agrarische sector	26
• Toerisme	30
• Mijnbouw	32

Voorwoord

Tussen Suriname en Nederland bestaan er hechte historische, culturele, zakelijke, maatschappelijke en familiere banden. Zodoende weten al veel Nederlandse bedrijven Suriname te vinden. Samen met de Verenigde Staten en Trinidad en Tobago completeert Nederland al jaren de top-3 van belangrijkste importlanden van Suriname.

Toch is Suriname voor lang niet alle ondernemers bekend terrein. Hoewel het een uitdaging kan zijn om er te investeren, heeft de relatief jonge republiek heel wat te bieden.

Suriname is het afgelopen decennium steeds welvarender geworden. De afgelopen tien jaar groeide de economie jaarlijks met gemiddeld vier procent. Daarnaast spreekt men er Nederlands, is de bevolking jong, is het relatief veilig en is er ruimte in overvloed. Momenteel maakt Suriname echter een moeilijke tijd door. Het land bevindt zich in een recessie en hulp van internationale financiële instellingen is ingeroepen om de economie weer op de rails te krijgen.

Ondernemen in Suriname vereist het nodige doorzettingsvermogen. Nieuwkomers moeten er rekening mee houden dat, ondanks onze gemeenschappelijke taal, er veel culturele verschillen zijn en dat zaken vaak anders gaan dan we in Nederland gewend zijn.

Het land worstelt met de sterk gedaalde wereldmarktprijzen voor olie en goud. Door zijn sterke afhankelijkheid van de extractieve sectoren hebben de dalende prijzen een grote invloed gehad op de groei van de economie en op de staatsinkomsten. Diversificatie van de economie is voor Suriname van levensbelang.

Dit boekje moet ondernemers bijstaan die overwegen zaken te doen in Suriname. U vindt hierin achtereenvolgens een korte introductie van de Republiek Suriname, informatie over het ondernemersklimaat, een overzicht van de stappen die u moet nemen om een bedrijf op te richten, een overzicht van de belangrijkste belastingregels en enkele korte sectoranalyses.

Ik wens u veel succes met zakendoen in Suriname!

Ernst Noorman
Ambassadeur

Introductie van de Republiek Suriname

Suriname is sinds 1975 onafhankelijk van het Koninkrijk der Nederlanden. De band tussen Suriname en Nederland is echter nog steeds hecht. Op de eerste plaats door het drukke personenverkeer tussen beide landen. In Nederland wonen ongeveer 350.000 personen van Surinaamse afkomst. Jaarlijks brengen ongeveer 100.000 Nederlanders een bezoek aan Suriname.

Het Nederlandse verleden is in Suriname nog erg zichtbaar en voelbaar. Niet in het minst doordat Nederlands er nog steeds de enige officiële taal is. Het is bovendien veel meer dan slechts de taal van de overheid en het onderwijs: uit onderzoek blijkt dat zeventig procent van de Surinamers thuis Nederlands spreekt. Ook op straat valt de gedeelde geschiedenis voortdurend op, onder meer dankzij plaatsnamen als Nieuw-Amsterdam, Alkmaar en Groningen.

Naast het Nederlands als officiële taal is het Sranantongo (Surinaams) in Suriname de omgangstaal. Het Sranantongo is een Creoolse taal die is ontstaan tijdens de koloniale tijd, met sterke invloeden uit onder meer het Engels, Nederlands, Portugees en West-Afrikaanse talen. Maar bovenal is Suriname een bonte mengelmoe van talen, een direct gevolg van de multiculturele samenleving die er door de eeuwen heen is ontstaan. De ruim een half miljoen inwoners van het land spreken opgeteld meer dan twintig talen, van Hindoeistaans en Javaans tot Aukaans, Saramaccaans en Trio. De kennis van het Engels is over het algemeen ook redelijk goed te noemen.

Hoewel het Nederlands de voertaal is, bestaan er in beide landen uiteraard opvallende betekenisverschillen tussen dezelfde woorden of uitdrukkingen. Surinamers staan er daarnaast om bekend minder direct te zijn dan Nederlanders. De zogenoemde 'Nederlandse directheid' kan dan ook niet altijd gewaardeerd worden.

De Surinaamse multiculturele samenleving vindt niet alleen haar weerslag in de verschillende talen, maar ook in de vele religies die er worden beleden, waarvan het christendom, het hindoeïsme en de islam de grootste zijn. Door de jaren heen heeft de Surinaamse overheid verschillende feestdagen van elke bevolkingsgroep erkend als nationale vrije dag. Daardoor zijn er elk jaar zestien vrije dagen, vijf meer dan in Nederland.

Suriname grenst in het westen aan Guyana, in het zuiden aan Brazilië en in het noorden aan de Atlantische Oceaan. De oosterbuur van Suriname, Frans-Guyana, is een overzees departement van Frankrijk. Suriname grenst dus direct aan de Europese Unie.

Kenmerken van Suriname	
Gemiddelde temperatuur	24 – 31 °C
Oppervlakte	163.820 km ²
Totaal aantal inwoners	542.975
Urbanisatie	Twee derde van de bevolking woont in (ver)stedelijk(t) gebied
Aantal inwoners in Paramaribo	240.924, iets minder dan de helft van het totale aantal inwoners
Regionaal lidmaatschap	Lid van CARICOM en UNASUR, geassocieerd lid van MERCOSUR
Aantal districten (provincies)	10 districten

De tien districten van Suriname hebben allemaal hun specifieke kenmerken. Hoofdstad Paramaribo is het bestuurlijk centrum. De periferie rond de hoofdstad blijft jaar na jaar groeien, waardoor ook de aangrenzende districten Wanica en Commewijne steeds meer verstedelijkt raken. Ten oosten van Paramaribo wordt in het district Commewijne visserij en veeteelt bedreven. Marowijne staat bekend om zijn bauxiet, de grondstof waarmee

aluminium wordt gemaakt, en de goudwinning. In het westen ligt Nickerie, waar op grootschalige wijze rijst wordt geteeld en uitgevoerd. Dichter bij Paramaribo, in Saramacca, pompt Staatsolie olie naar boven. Ten zuiden van de hoofdstad liggen Brokopondo en Sipaliwini, waar naast goudwinning en bosbouw ook steeds meer aandacht is voor toerisme.

Bestuurlijk systeem Suriname is een parlementaire democratie met als staatshoofd een president die als regeringsleider uitgebreide uitvoerende bevoegdheden geniet. De president wordt elke vijf jaar door het parlement gekozen, een wettelijke limiet op het aantal ambtstermijnen is er niet. Het Surinaamse parlement, De Nationale Assemblée (vergelijkbaar met de Tweede Kamer der Staten-Generaal in Nederland) telt 51 leden die eveneens voor een termijn van vijf jaar worden gekozen. In tegenstelling tot Nederland heeft het parlement van Suriname slechts één Kamer.

Naast het parlement is er een Staatsraad die de president in theorie bijstaat met adviezen. Ze telt vijftien leden die voorgedragen worden door De Nationale Assemblée, de vakbeweging en werkgeversorganisaties. De werkelijke invloed van de Staatsraad op beleid is erg gering.

De vicepresident die elke vijf jaar samen met de president wordt gekozen, heeft de dagelijkse leiding over de Raad van Ministers. Hij is daarvoor verantwoordelijk verschuldigd aan de president. Suriname heeft momenteel zeventien ministeries. Een erg log bestuurlijk apparaat, dat tevens de grootste werkgever van het land is. Liefst zestig procent van de Surinaamse beroepsbevolking werkt voor de overheid, de vele staatsbedrijven meegerekend. De grootste uitgavenpost op de begroting is de

maandelijke uitbetaling van alle ambtenarensalarissen. De afgelopen jaren nam de regering zich wel voor om het ambtenarenapparaat af te slanken, al valt het af te wachten hoe dit politiek gevoelige voornemen zal worden uitgevoerd.

Suriname heeft een zeer centralistisch bestuurlijk systeem. Alle belangrijke besluiten worden op het hoogste niveau in Paramaribo genomen, zelfs als die gaan over leefgemeenschappen in het diepe binnenland. In samenwerking met de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank voerde Suriname tot 2014 wel een decentralisatieprogramma uit, met als doel de lokale besturen te versterken.

Economie De Surinaamse economie drijft bijna volledig op de exploitatie en export van de grondstoffen goud en olie. Jaarlijks exporteert het zo'n anderhalf miljard Amerikaanse dollar aan goud. De afgelopen jaren haalde staatsbedrijf 'Staatsolie', de nationale olieproducent, telkens een jaaromzet van een miljard dollar. De bauxietwinning, ooit de kurk waarop de hele Surinaamse economie dreef, was in de afgelopen jaren al sterk teruggelopen en is sinds 2015 geheel geëindigd.

Dankzij een flinke toename van de internationale goudprijzen is de Surinaamse economie de afgelopen tien jaar flink gegroeid, sommige jaren zelfs met 5 procent. De beste prestatie van het hele Caribische gebied. Suriname plukte de vruchten van de toegenomen interesse van investeerders in goud, veroorzaakt door de wereldwijde economische crisis van 2008.

In 2013 is de goudprijs echter fors beginnen te dalen, een jaar later volgde de olieprijs dezelfde trend. De daling duurt tot vandaag voort. Tegelijkertijd zijn de staatsuitgaven fors omhoog gegaan. De financiële huishouding van het land is daardoor in een korte tijd sterk verslechterd. Momenteel bevindt de Suriname economie zich zelfs in een recessie. Voor 2016 wordt een economische krimp van tussen de 2 en 7 procent verwacht. Toch zal de economie op de middellange termijn blijven groeien, zo wordt voorspeld, voornamelijk dankzij grote buitenlandse investeringen in de olie- en mijnbouwsector. Zo investeert de Amerikaanse multinational Newmont Mining Corporation een miljard dollar in het oosten van Suriname, waar het een nieuwe goudmijn ontwikkelt. De uitvoer van andere Surinaamse producten en diensten blijft tot heden erg beperkt. De groeiende visserijsector vormt daarop een positieve uitzondering. De laatste jaren probeert

Bruto Nationaal Product (2015)	4.3 miljard euro
Bruto Nationaal Product per inwoner	8300
Jaarlijkse economische groei	3% (2013) 2% (2014) 0% (2015)
Inflatie (2015)	6.9%
Werkzame bevolking tussen 15 en 64 jaar	188.229
Werkzame bevolking met universiteit als hoogst afgeronde opleiding	8.458
Werkzame bevolking met HBO als hoogst afgeronde opleiding	11.256
Grootste groep formeel afgeronde opleiding: GLO/BO	157.365

[2] De Chinese markt in Paramaribo

[3]

[4]

Suriname weliswaar haar integratie in de regio te versterken en zo zijn afzetmarkt te vergroten. Het focust daarvoor hoofdzakelijk op zijn lidmaatschap van zowel het Caribische landenblok CARICOM als de Unie van Zuid-Amerikaanse Naties, de UNASUR, hoewel beide handelsblokken nog lang geen eenheidsmarkt vormen die een vergelijking met de Europese Unie kan doorstaan. Zo werpen lidstaten van de CARICOM nog steeds handelsbarrières voor elkaar op, zoals de onterechte inning van importheffingen. Toch is een aantal Surinaamse bedrijven actief in de Caribische regio, met name in buurland Guyana en in Trinidad en Tobago.

Sinds juli 2015 is Suriname ook een geassocieerd lid van de Mercosur, een douane-unie op het Zuid-Amerikaanse continent.

Monetair De Surinaamse dollar is sinds 2004 de officiële munt van Suriname, een munt die buiten Suriname niet kan worden gewisseld voor andere valuta. Daardoor vinden nog steeds heel wat transacties plaats in de Amerikaanse dollar – en in mindere mate in euro's. Geld kan gewisseld worden in bankkantoren, maar ook in de vele gereglementeerde wisselkantoren die overal in Paramaribo te vinden zijn, de zogenoemde cambio's. Van tijd tot tijd kan er een tekort aan vreemde valuta ontstaan, waardoor ondernemers zich genoodzaakt zien om op de zwarte markt geld te wisselen, tegen een veel hogere koers dan de officiële.

Suriname telt negen commerciële banken. Die bieden alle internationaal gangbare diensten aan, zoals het pinnen van lokale en vreemde valuta en het verstrekken van creditcards en leningen. Bij de

meeste banken kunnen klanten ook internetbankieren. Betalingen met pinpas winnen aan populariteit, al wordt het merendeel van de betalingen in Suriname nog steeds met contant geld gedaan.

De rentetarieven die Surinaamse banken hanteren zijn erg hoog, wat een serieuze drempel is bij het aangaan van een investering. Zeker startende ondernemers moeten diep in de buidel tasten voor een krediet. Rentes voor hypothecaire leningen van investeringskredieten in Surinaamse dollars bedragen al gauw 15 procent. Het World Economic Forum (WEF) noemt de moeilijke toegang tot financiering een van de grootste belemmeringen voor ondernemers in Suriname.

Arbeidspotentieel Suriname heeft een jonge bevolking: 52 procent van de bevolking is jonger dan dertig jaar.

Het onderwijssysteem van Suriname vertoont sterke overeenkomsten met het Nederlands onderwijssysteem. Het niveau van het onderwijs is in Suriname echter laag. Het aantal voortijdige schoolverlaters (drop-outs) is erg hoog, net als het aantal leerlingen dat moet zittenblijven. Slechts 12 procent van de studenten volgt na de middelbare school nog een hogere opleiding. Zowel de Anton de Kom Universiteit van Paramaribo als verschillende private opleidingsinstituten in het land bieden bachelor- als masteropleidingen aan. Veel studenten zijn echter genoodzaakt (een deel van) hun opleiding in het buitenland te volgen, veelal Nederland, wanneer de opleiding van hun keuze in Suriname niet te volgen valt. Mede daardoor ligt de 'brain drain' in Suriname ook hoog.

“Werken met Surinamers is erg leuk. Ze zijn erg leergierig en procesmatig ingesteld. Wanneer we in Suriname onze werknemers een boek meegeven dat ze thuis moeten bestuderen en hen later ‘overhoren’, dan kennen ze het helemaal vanbuiten. Het is hun houvast. Improviseren daarentegen, wanneer iemand bijvoorbeeld een klacht heeft, dat gaat moeilijk. Maar zolang je je houdt aan het vastgelegde werkproces en de stappen die je hen hebt aangeleerd, dan staan ze sterker dan ons personeel in Nederland. Dat is erg prettig werken.”

Alphonso Cikot, directeur van Webhelp Suriname (Offshore callcenter)

Er is een nijpend gebrek aan hoogopgeleide werkrachten, of aan technisch deskundige vaklieden met specifieke werkervaring. Een veel gehoorde klacht van de bedrijven is dat opleidingen niet aansluiten op de lokaal gevraagde expertise. Van multinationals die in Suriname investeren wordt doorgaans geëist dat ze een bepaald aantal lokale werkrachten in dienst nemen. Niettemin zijn vele bedrijven genoodzaakt werknemers uit het buitenland in te huren, zoals uit Guyana, Haïti en de Filipijnen.

Transport en logistiek Suriname is dankzij zijn ligging onderdeel van zowel de Cariben als van Zuid-Amerika. Het transport van goederen en diensten naar die twee mogelijke afzetmarkten blijft evenwel een pijnpunt. Een weg naar Brazilië is er niet, om Guyana of Frans-Guyana over de weg te bereiken is een oversteek met een veerboot noodzakelijk. Sinds 2010 wordt met Guyana gesproken over een brug die beide landen met elkaar moet verbinden, maar concrete plannen zijn er nog niet.

De internationale toegangspoort tot Suriname blijft de Johan Adolf Pengel internationale luchthaven, die 42 kilometer ten zuiden van Paramaribo ligt, een reis die vanuit die hoofdstad ongeveer anderhalf uur in beslag neemt.

Hoewel de luchthaven de laatste jaren aanzienlijk is gemoderniseerd, blijven rechtstreekse lijnverbindingen van en naar Suriname schaars. De enige verbinding met Europa is Amsterdam en sinds kort is Noord-Amerika te bereiken via Miami. In Zuid-Amerika zijn de enige bestemmingen Belém (Brazilië), Cayenne (Frans-Guyana) en Georgetown (Guyana). De Cariben zijn iets beter bereikbaar via de bestemmingen Trinidad en Tobago, Curaçao en Aruba.

In Paramaribo zelf ligt de kleinere luchthaven Zorg en Hoop, vanwaar (charter)vluchten naar het binnenland en de Caribische regio vertrekken. Daarnaast liggen verspreid over het hele land airstrips, vaak onverharde landingsbanen die door lokale luchtvaartmaatschappijen worden bediend.

Vliegmaatschappij Gum Air vliegt vanaf Zorg en Hoop elke dag minstens eenmaal naar Guyana. Blue Wing Airlines en Fly Allways bieden chartervluchten aan naar de Caribische regio, Guyana, Venezuela en

Brazilië. Na een dodelijk vliegtuigincident in 2010 heeft de Europese Unie Blue Wing Airlines weliswaar opnieuw op de lijst geplaatst van maatschappijen die niet zijn toegelaten in het Europese luchtruim. Die beperking geldt ook voor Nederlandse en Franse overzeese gebieden, zoals Curaçao of Frans-Guyana.

In het weggennetwerk in en rond Paramaribo is de afgelopen jaren flink geïnvesteerd, al is het inmiddels sterk overbelast. Het aantal auto's dat in de Surinaamse hoofdstad rondrijdt, blijft toenemen. De Surinaamse hoofdstad is daarenboven erg uitgestrekt, waardoor een rit van het noorden naar het zuiden van de Paramaribo tijdens het spitsuur al gauw langer dan een uur duurt.

Het openbaar vervoer is geen degelijk alternatief, onder meer door een gebrek aan busverbindingen en de afwezigheid van vaste tijdschema's waarop bussen rijden. Bezitters van een Nederlands rijbewijs kunnen bij de Surinaamse politie jaarlijks een rijtoestemmingsbewijs aanvragen, waarmee zij een auto mogen besturen zonder een nationaal rijbewijs te hoeven behalen. In en rond Paramaribo zijn vele tientallen particuliere taxibedrijven actief. Bij de meeste bedrijven moet de ritprijs nog vooraf worden afgesproken met de chauffeur, al is de taximeter in opkomst. Een rit in het centrum van Paramaribo kost omgerekend ongeveer vier euro, buiten de stad loopt het tarief snel op.

De havenfaciliteiten van Suriname zijn redelijk tot goed. De Nieuwe Haven in Paramaribo werd door de Caribbean Shipping Association zowel in 2010 als in 2011 uitgeroepen als 'beste multifunctionele haven-terminal van de Cariben'. De toegang tot de haven blijft weliswaar een belangrijke beperking.

Al vijftien jaar ligt het plan op tafel om de Suriname-rivier uit te baggeren, zodat grotere schepen met meer lading de haven kunnen bereiken.

De tweede haven van het land ligt in Nieuw-Nickerie, van waaruit voornamelijk landbouwproducten worden geëxporteerd.

[5]

Het ondernemersklimaat

De onderlinge handel tussen Nederland en Suriname bedroeg in 2015 opgeteld 239 miljoen euro. Nederland exporteert naar Suriname voornamelijk machines en levensmiddelen, terwijl vanuit Suriname vooral voeding en grondstoffen worden geïmporteerd. Suriname haalt zijn meeste importproducten uit de Verenigde Staten, Trinidad en Tobago en Nederland.

“We waren het eerste koffiebedrijf in Suriname, daarvoor dronk iedereen oploskoffie. Het heeft een tijdje geduurd voor we populair werden, maar we hebben het ijs kunnen breken. Nu gaat het echt goed, de vraag naar koffie en wijn stijgt snel. Ooit importeerden we per keer tweehonderd dozen wijn van één merk. Nu importeren we volle containers met daarin tweehonderd merken wijn. We hebben er inmiddels ook een concurrent bij gekregen, maar dat houdt ons scherp.”

Arthur Smith, groothandelaar in koffie en wijn

“Houd er zeker ook rekening mee dat de mentaliteit volstrekt anders is dan in Nederland. Waar ze in Nederland direct zijn, draaien ze er in Suriname omheen. Als ze hier drie keer de telefoon niet opnemen, is dat een hint dat ze je niet kunnen helpen. Daar moet je leren mee omgaan, en doorheen kijken. Op dat vlak heeft een lokale ondernemer het makkelijker dan een buitenlander. Toch heb ik besloten om niet met een Surinaamse partij in zee te gaan. Ik ben altijd eigen baas geweest en ik wil dat ook blijven.”

Gerard van den Bergh, directeur van eendenkwekerij ‘De Doksenclub’

De Surinaamse export naar Nederland blijft daarentegen gering. Zijn grondstoffen voert Suriname voornamelijk uit naar de Verenigde Staten, België en de Verenigde Arabische Emiraten. Verder is de industriële productie in Suriname gering, ondanks alle aanwezige potentie. Een van de voornaamste redenen daarvoor is dat het Surinaamse ondernemersklimaat tot op heden nog te wensen overlaat. Er is veel bureaucratie, leningen zijn erg duur en de rechtszekerheid van investeerders kan stukken beter. Ondernemers die vanuit Nederland de stap naar Suriname willen wagen, moeten hier rekening mee houden.

In het Doing Business rapport van de Wereldbank uit 2016, waarvoor het ondernemersklimaat in 189 landen werd onderzocht, staat Suriname op de 156e plaats. Het doet daarmee fors onder voor het gewogen gemiddelde van Latijns-Amerika en de Cariben. Het opstarten van een bedrijf is in Suriname om te beginnen een tijdrovend (twee maanden) en duur proces, net als het aanvragen van elektriciteit (vier maanden) of een bouwvergunning (zeven maanden). Krediet aanvragen bij een financiële instelling is erg moeilijk, aandeelhouders genieten weinig juridische bescherming en contracten afdwingen bij een rechtbank is erg omslachtig.

Op dat laatste punt boekt Suriname zelfs een van de allerlaagste scores ter wereld, ook weer wegens de lange duur om gerechtelijke procedures rond contracten af te ronden. Tussen het indienen van een claim bij het kanton-gerecht in Paramaribo en de uitvoering van een vonnis liggen gemiddeld 1.715 dagen, of bijna vijf jaar – een ‘wereldrecord’. Ter vergelijking: in Nederland duurt dezelfde procedure anderhalf jaar.

De lange tijdsduur komt onder meer door het gebrek aan rechters waarmee Suriname sinds jaar en dag kampt. Momenteel zijn er slechts negentien rechters beëdigd, terwijl het Hof van Justitie er naar eigen zeggen minstens vijftig nodig heeft om efficiënt te kunnen werken. De Surinaamse regering heeft zich wel publiekelijk geëngageerd om dit pijnpunt aan te pakken. Zo werden eind 2014 tien nieuwe rechters

geïnstalleerd. Een verkorte rechtersopleiding moet binnen enkele jaren nog meer kandidaten tot rechter hebben opgeleid.

Om de rechterlijke macht te ontlasten en bedrijfsactiviteiten van ondernemers die in een geschil verwickeld zijn over contractuele verplichtingen niet te veel te vertragen, is in augustus 2014 besloten het Surinaams Arbitrage Instituut (SAI) weer nieuw leven in te blazen. Op initiatief van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven en met financiële steun van de Nederlandse Ambassade in Paramaribo is dit instituut na twintig jaar afwezigheid terug actief.

Het SAI beoogt civielrechtelijke geschillen tussen bedrijven en/of burgers via arbitrage of bemiddeling sneller, informeler en met specifiekere deskundigheid op te lossen dan een gewone rechter dat zou kunnen doen. Het SAI werkt samen met het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI). Dit kan de rechtszekerheid voor buitenlandse investeerders in het algemeen en Nederlandse investeerders in het bijzonder ten goede komen.

De overheid van Suriname lijkt zich weliswaar bewust van die tekortkomingen. De afgelopen jaren heeft ze meermaals te kennen gegeven veel van die belemmeringen te willen aanpakken. Op het kabinet van de vicepresident is een ‘Competitiveness Unit’ opgericht, die in samenwerking met de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank de voornaamste pijnpunten moet identificeren en voor de regering aanbevelingen moet formuleren om die weg te werken.

Noodzakelijke aanpassingen aan stokoude wetgeving daadwerkelijk doorvoeren, de vele bureaucratische hordes wegwerken en de financiële sector hervormen, blijven echter achterwege, terwijl de regio wel vorderingen maakt. Op die manier raakt het ondernemersklimaat in Suriname steeds verder achterop in vergelijking met regiogenoten als Jamaica, de Dominicaanse Republiek en Trinidad en Tobago, die wel grote sprongen voorwaarts maken richting een gunstig ondernemersklimaat.

Een eigen bedrijf oprichten

Er zijn verschillende manieren waarop bedrijven of personen, van welke nationaliteit dan ook, in Suriname kunnen beginnen met een onderneming. Zoals een groot deel van de Surinaamse wetgeving stamt de regelgeving over het opstarten van een bedrijf van vóór de onafhankelijkheid, zoals de handelsregisterwet en het Wetboek van Koophandel (beide uit 1936). Veel relevante wetgeving is daardoor aan modernisering toe.

“Suriname is een geweldig land om te wonen en te werken. De tijd vliegt hier echt voorbij, want er is veel minder routine dan in Nederland of Aruba. Als ik op Aruba ben, kan ik mijn dagindeling van uur tot uur op papier zetten. In Suriname gaat dat niet. Dat maakt ondernemen hier heel erg leuk en verrassend.”

Arthur Smith, groothandelaar in koffie en wijn

Om met het zakendoen te beginnen, moet een buitenlandse ondernemer uiteraard eerst naar Suriname kunnen afreizen. Voor Nederlandse staatsburgers bestaat een visumplicht. Een ondernemer kan naar Suriname afreizen met een zakenvisum. Een zakenvisum dat twee maanden geldig is, kost 50 euro. Voor een zakenvisum dat twee jaar geldig blijft en waarmee ononderbroken telkens drie maanden op Surinaams grondgebied mag worden gewoond en gewerkt, kost 300 euro. Visa kunnen aangevraagd worden bij het consulaat van Suriname in Amsterdam.

Ondernemers die zich voor langere tijd, of zelfs permanent, in Suriname willen vestigen, dienen bij het Surinaamse consulaat in Nederland eerst een Machtiging Kort Verblijf aan te vragen, om daarna in Suriname zelf de procedures voor verblijfsvergunning en een werkvergunning te doorlopen. Bereidt u daarbij voor op bureaucratische procedures die vele maanden zullen duren.

Sinds 2014 kunnen mensen met een buitenlandse nationaliteit die in Suriname zijn geboren, of tenminste één ouder of één grootouder hebben die in Suriname is geboren, of een partner hebben die aan die criteria voldoet, via de website <https://psa.gov.sr> een status als Persoon van Surinaamse Afkomst aanvragen. Een maatregel van de Surinaamse regering die uitdrukkelijk is bedoeld om het Surinamers in de diaspora makkelijker te maken naar Suriname te reizen en er te werken of te investeren.

Wie in het bezit is van een PSA-kaart kan zonder visum naar Suriname afreizen en mag telkens één jaar aaneengesloten op Surinaams grondgebied verblijven. Daarnaast kan een PSA-gerechtigde zich inschrijven als ingezetene en mag hij meteen werk verrichten, zonder daarvoor eerst een werkvergunning te moeten aanvragen.

Een PSA-kaart is telkens vijf jaar geldig en kan drie maanden voor de vervaldatum steeds weer worden verlengd. Elke aanvraag vanuit Europa kost 100 euro voor volwassenen en 50 euro voor minderjarigen. Het Surinaamse ministerie van Binnenlandse Zaken streeft ernaar elke aanvraag binnen zes à acht weken af te handelen.

Eens in Suriname is een buitenlandse ondernemer daarna in principe vrij om lokaal zaken te doen, zelfs zonder geregistreerd te staan bij de Surinaamse autoriteiten. Wie echter op vaste basis in Suriname wil investeren, kan dat doen via een:

- eenmanszaak
- lokaal filiaal van een buitenlands bedrijf
- vennootschap met beperkte aansprakelijkheid:
  - naamloze vennootschap (NV, Suriname kent geen besloten vennootschappen);
  - joint venture overeenkomst/ vennootschap onder firma (VOF);
  - commanditaire vennootschap (CV, komt in de praktijk niet vaak voor).

Een eenmanszaak kan enkel worden opgericht door ingezetenen van Suriname.

In de meeste gevallen kiezen buitenlandse ondernemers voor de oprichting van een lokaal filiaal of een naamloze vennootschap. Ondernemers die voor een vennootschap kiezen, genieten op praktisch dezelfde wijze bescherming als in Nederland. De aansprakelijkheid gaat daarbij in principe niet verder dan het aandeel dat de ondernemer in de vennootschap heeft.

In onderstaande tabel wordt uitgelegd welke stappen moeten worden ondernomen om in Suriname een naamloze vennootschap op te starten. Stappen 2, 3 en 4 worden normaliter als 1 procedure door de notaris uitgevoerd.

	Procedure	Documenten	Tijd	Kost-prijs
1	Kamer van Koophandel laten controleren of bedrijfsnaam nog niet bestaat	-	1 dag	26,50 euro
2	Leges (belasting) aan districtscommissaris betalen	Verklaring van goedkeuring van Kamer van Koophandel, legitimatiebewijs, nationaliteitsverklaring	1 dag	1 euro
3	Leges (belasting) aan ministerie van Justitie betalen	Verklaring van goedkeuring van Kamer van Koophandel, legitimatiebewijs, nationaliteitsverklaring	1 dag	87,50 euro
4	Notarieel laten bekrachtigen van de statuten van de vennootschap door een notaris. Notaris stuurt voor niet-ingezetenen meteen ook een aanvraag naar de deviezencommissie, die in dat geval ook zijn goedkeuring moet verlenen.	Verklaring van goedkeuring, bewijs van betaling leges, legitimatiebewijs	4 dagen	Vanaf 476 euro
5	Bedrijf laten inschrijven in handelsregister van de Kamer van Koophandel als naamloze vennootschap in oprichting.	Onder meer conceptstatuten, oprichtingsverklaring van de notaris, pasfoto en kopie paspoort van elke oprichter, kopie van de oprichtingsvolmacht. Legalisatie is vereist voor kopieën van buitenlandse documenten.	1 dag	Tot 25 euro
6	Bedrijfsbankrekening openen en wettelijk minimum aan oprichtingskapitaal storten	Kopie uittreksel handelsregister, gelegaliseerde kopie paspoort (met apostille) van de oprichters, recente statuten.	1 dag	Minimumstorting van het oprichtingskapitaal
7	Goedkeuring van de deviezencommissie ontvangen, nodig voor zowel niet-ingezetenen als voor enkele specifieke bedrijfstakken, zoals de uitvoer van goud	De conceptstatuten, kopie van bewijs van storting oprichtingskapitaal, uittreksel burgerlijke stand van elke oprichter	Enkele maanden	Inbegrepen in stap 4
8	Naamloze vennootschap definitief laten inschrijven in handelsregister van de Kamer van Koophandel	Onder meer originele oprichtingsakte met presidentiële goedkeuring en origineel advertentieblad van de Republiek Suriname	1 dag	Tot 25 euro
9	Bedrijf registreren bij belastingkantoor	KKF-uittreksel en statuten	Maximaal een week	gratis
10	Aanvragen handelsvergunning (enkel indien vereist), kan via 'one stop window' van de Kamer van Koophandel	Verschilt per type vergunning dat moet worden aangevraagd. In ieder geval KKF-uittreksel, drie pasfoto's, nationaliteitsverklaring, hypothecair uittreksel, bewijs van vakbekwaamheid, verzoekschrift	2 à 3 maanden	165 euro

“Suriname is klein en dan ken je vaak al heel snel de ‘juiste’ mensen. Dat is hier ontzettend belangrijk. Het gaat in Suriname vaak niet om wat je weet, maar wie je kent. Leer als ondernemer dus geduld te hebben, anders word je gek. Ik heb daar in het begin zeker last van gehad. Wij Nederlanders hebben een heel hoog verwachtingspatroon. We hebben de nijging om ergens naar binnen te wandelen en te zeggen hoe ze het moeten doen. Zo werkt het in Suriname niet.”

Alphonso Cikot, directeur van Webhelp Suriname (Offshore callcenter)

De Surinaamse overheid heeft in 2011 de verplichte handelsvergunning voor negentig van de honderdveertig beschreven bedrijfsactiviteiten afgeschaft, zoals voor drukkerijen, touroperators en accountants. Voor een flink aantal blijft een vergunning echter noodzakelijk, zoals voor aannemers, architecten, hotels, reisbureaus, verzekeraars en scheepvaartbedrijven.

De aanvraagtijd werd echter teruggebracht van een jaar naar twee à drie maanden. Een volledige lijst van vergunningen die zijn geschrapt en vergunningplichtige bedrijven kan worden geconsulteerd op de website van het ministerie van Handel & Industrie (<http://www.gov.sr/ministerie-van-hi.aspx>).

Een ondernemer die niet wil wachten op de oprichting van een naamloze vennootschap kan ervoor kiezen om bij een notaris een ‘lege nv’ te kopen. De kosten daarvoor kunnen hoog oplopen en zijn afhankelijk van welke nv er wordt overgenomen en bij welke notaris dat gebeurt. Die is dan al volledig opgericht, maar heeft meestal nog geen activiteiten ontplooid en staat nog niet geregistreerd bij de relevante autoriteiten. Voor een buitenlandse ondernemer is het ook mogelijk zich in te kopen in een actieve nv, waarbij wel goed dient na te worden gegaan in hoeverre er bestaande schulden worden overgenomen.

[7] Korjalen bij Atjoni

“In september 2013 ben ik naar Suriname verhuisd, samen met mijn vrouw en gezin. Van wat ooit een restaurant was, hebben we een callcenter gemaakt. Van hieruit verzorgen we de klantcontacten voor heel wat Nederlandse bedrijven. Het bedrijf opstarten heeft veel langer geduurd dan wat wenselijk was. In Suriname komt er een heleboel bureaucratie op je af. Bovendien is dit een echt importland. Wanneer ik honderd computers nodig heb, dan kan je die lokaal niet kopen. Je moet zelf alles importeren. Alles vraagt veel meer tijd dan je zou willen. De bedoeling was om half oktober open te gaan, uiteindelijk is dat eind januari geworden.”

“Wie naar Suriname komt, doet er zeker goed aan een lokale partner te hebben. Heb je die niet, dan heb je het als Nederlands bedrijf best lastig om vergunningen en alle andere regelingen in orde te maken. Veel liever laat je je adviseren door collega-ondernemers die alles al veel vaker hebben gedaan. Probeer zeker niet het wiel weer uit te vinden. Dat levert alleen onnodige frustraties op.”

Alphonso Cikot, directeur van Webhelp Suriname (Offshore callcenter)

Registratie in het handelsregister Op grond van de Handelsregisterwet dient elke in Suriname gevestigde onderneming te worden geregistreerd (stap 8) in het handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF). Dit is een belangrijke stap, want zonder registratie bij de KKF kunnen bijvoorbeeld bij het ministerie van Arbeid geen werkvergunningen worden aangevraagd of kan de noodzakelijke registratie bij het belastingkantoor niet worden voltooid.

Bestuurders van een vennootschap kunnen bovendien volledig aansprakelijk worden gesteld voor handelingen namens die vennootschap indien zij niet aan die registratieverplichting hebben voldaan, of de statuten van hun bedrijf niet publiceren in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.

Toekomstmuziek?

Het Surinaamse bedrijfsleven dringt er al jaren bij de overheid op aan om de bestaande wetgeving te vereenvoudigen om ondernemen zo aantrekkelijker te maken. Vooral de procedures rond het oprichten van een vennootschap en het aanvragen van vergunningen dienen aangepakt te worden. Er wordt daarnaast gepleit voor het oprichten van een one stop shop, zodat alle formaliteiten op één plek kunnen worden afgehandeld. Nu moet voor bijna elke formaliteit een ander kantoor worden bezocht. Het parlement van Suriname heeft al vele jaren lang een nieuw Burgerlijk Wetboek in voorbereiding, al moet het dat nog steeds formeel in behandeling nemen en goedkeuren. Daarin zijn ook nieuwe regels opgenomen voor rechtspersonen. Volgens de nieuwe regels zou een notariële akte van oprichting volstaan. Verder zou het nieuwe Burgerlijk Wetboek bedrijven verplichten om jaarverslagen op te maken volgens een standaardmodel, namelijk de International Financial Reporting Standards (IFRS).

De goedkeuring van een nieuw Burgerlijk Wetboek – het huidige stamt uit 1859 – zou het ondernemingsklimaat in Suriname aanzienlijk doen verbeteren. Het is echter de vraag wanneer het parlement tot die stap zal overgaan. De vernieuwde wetteksten liggen al sinds februari 2009 te wachten op goedkeuring.

Arbeidswetgeving De Surinaamse arbeidswetgeving is strikt en weinig flexibel. Het is moeilijk om werknemers te ontslaan. Verblijfsvergunningen en werkvergunningen regelen voor buitenlands personeel is tijdrovend. Wanneer personeel dagelijks langer dan 8,5 uur moet werken, of wekelijks langer dan 48 uur, dient een ‘overwerkvergunning’ te worden aangevraagd bij het ministerie van Arbeid. Het parlement van Suriname heeft medio 2014 de instelling van een minimumloon goedgekeurd, een maatregel waaraan al sinds de jaren zeventig werd gedacht. De wet is ingegaan op 1 januari 2015, waarbij het minimumloon tot 2017 trapsgewijs zal toenemen – een eis van het bedrijfsleven. Het minimumuurloon voor 2015 bedraagt 4,29 Surinaamse dollar. Het jaar daarop wordt dat SRD 5,22, om in 2017 uiteindelijk te worden opgekrikt naar SRD 6,14 per uur, of het equivalent van SRD 1.228 per maand.

“Alles geregeld krijgen duurt in Suriname veel langer dan in Nederland. Het is bovendien nooit duidelijk welke papieren je in orde moet hebben. Daarom hebben we bij onze start in Suriname een bestaande nv gekocht. Al hebben we daarvoor de hoofdprijs betaald, we konden zo wel meteen aan de slag.”

“Zorg er als ondernemer ook voor dat je eigen kapitaal achter de hand hebt. Leen je in Suriname geld, dan betaal je snel 12% rente per jaar, een achterstand die moeilijk in te halen is.”

Arthur Smith, groothandelaar in koffie en wijn

“Je hoort vaak dat mensen problemen hebben met het vinden van personeel. Daar zit wel een kern van waarheid in, maar het draait om je eigen houding en instelling. Wij hebben bijvoorbeeld al acht jaar dezelfde mensen in dienst. Het draait allemaal om respect en waardering. Wees als buitenlander niet te eigenwijs en wees geduldig. Leer mee te gaan met de Surinaamse mentaliteit, je moet kunnen begrijpen hoe het hier werkt.”

Arthur Smith, groothandelaar in koffie en wijn

Werkgevers zijn daarnaast verplicht een reeks sociale voorzieningen voor hun werknemers te regelen:

- Een ongevallenverzekering (Surinaamse Ongeval-
len Regeling, S.O.R.)
- Een ziektekostenverzekering, en minimaal de
helft van de premie betalen
- Een pensioenregeling, en minimaal de helft van
de premie betalen

Het ministerie van Arbeid en het Surinaamse bedrijfs-
leven proberen al jarenlang de bestaande arbeidswet-
geving te moderniseren, zodat die beter aansluit op
de standaarden van de Internationale Arbeidsorgani-
satie (ILO) en de regelgeving binnen CARICOM.
Daarnaast is nieuwe wetgeving nodig op vlak van
uitzendwerk, collectieve arbeidsovereenkomsten,
het zwangerschapsverlof en het stakingsrecht.

[8]

Belastingen betalen

Aangiften Belastingplichtigen zijn in Suriname verplicht hun verschuldigde inkomstenbelastingen zelf te berekenen en bij de belastingdienst aan te geven. Dat dient tweemaal per jaar te gebeuren. In het begin van het jaar moet een voorlopige aangifte worden ingediend, na het verstrijken van het jaar volgt de definitieve aangifte. De voorlopige aangifte kan in vier gelijke kwartaaltermijnen worden betaald, uiterlijk op 15 april, 15 juli, 15 oktober en 31 december. In het daarop volgende jaar wordt op 30 april de definitieve aangifte ingediend.

Inkomstenbelasting Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen moeten in Suriname inkomstenbelasting betalen. Ondernemingen betalen het belastingtarief van 36% over het belastbaar bedrag. Natuurlijke personen worden belast volgens een progressief tarief dat oploopt tot 38%. De hoogte van de schijven is relatief laag: al bij een gemiddeld maandinkomen van omgerekend 700 euro komt een individu in de hoogste belastingschijf terecht. De genoten winst van rechtspersonen wordt berekend volgens goedkoopmansgebruik. In beginsel zijn alle kosten aftrekbaar, mits deze een zakelijk karakter hebben.

[8] Hoofdkantoor van de belastingdienst

Datum	Verplichtingen belastingplichtige
15 februari	Indien van toepassing: verzoek richten aan de belastingdienst om een lager zuiver inkomen aan te geven in de voorlopige aangifte van het huidige jaar dan volgens de meest recente definitieve aangifte.
15 april	Indienen van een voorlopige aangifte voor het lopend boekjaar. In de aangifte wordt – indien van toepassing – een overzicht van het (voorlopige) resultaat van het vorig jaar bijgesloten. De berekende belasting volgens de voorlopige aangifte moet minimaal gelijk zijn aan de meest recent ingediende definitieve aangifte. Dit mag alleen lager zijn indien het verzoek voor een lager belastbaar bedrag (zie boven) door de belastingdienst is goedgekeurd.
30 april (enkel personen)	Indienen van de definitieve belastingaangifte. Ingeval de definitieve aangifte resulteert in een betaling moet deze meteen worden voldaan (verminderd met de betalingen op voorlopige aangifte).
30 juni (enkel bedrijven)	Indienen van de definitieve belastingaangifte, samen met een balans en een resultatenrekening. Ingeval de definitieve aangifte resulteert in een betaling moet deze meteen worden voldaan (verminderd met de betalingen op voorlopige aangifte).

De Surinaamse Wet Inkomstenbelasting kent geen specifieke regels voor vaste verrekenprijzen ('transfer pricing') bij transacties tussen gelieerde ondernemingen, maar past wel de algemene regels van het 'arm's length-beginsel' toe. Dat betekent dat voor zover er sprake is van interne verrekenprijzen deze kosten alleen aftrekbaar zijn indien de prijzen op een zakelijke basis zijn afgesproken. De prijzen tussen de gelieerde ondernemingen dienen dus te zijn vastgesteld alsof de ondernemingen onafhankelijke partijen zijn. Hoewel in de praktijk deze kwestie niet vaak door de fiscus naar voren wordt gebracht, moet hier rekening mee worden gehouden.

Belastingtarieven natuurlijke personen (jaarincome)	
0 – SRD 2.646.00	0%
SRD 2,646.00 – SRD 14,002.80	8%
SRD 14,002.80 – SRD 21,919.80	18%
SRD 21,919.80 – SRD 32,839.80	28%
Boven SRD 32,839.80	38%

Loonbelasting Een onderneming is eveneens verplicht loonbelasting in te houden op het salaris dat zij haar werknemers betaalt. De loonbelasting is een voorheffing op de inkomstenbelasting. Voor een werknemer die maar één werkgever en geen andere aftrekposten heeft, is de loonbelasting doorgaans ook meteen de eindheffing.

Voor bijzondere vergoedingen als jubileum-uitkeringen, prestatiebeloningen en beloningen in natura gelden bijzondere tarieven.

Wet Algemeen Oudedagsvoorzieningsfonds (Wet AOV) Suriname kent een zogenoemde 'algemene oudedagsvoorziening'. Ingezetenen die zestig jaar oud zijn, maken aanspraak op een maandelijkse uitkering van 525 Surinaamse dollar. Dit systeem wordt in stand gehouden met een fonds waarin premies worden gestort. Iedere werkende ingezetene is verplicht deze premie te betalen tot hij 60 jaar oud is. Niet-ingezetenen kunnen na een aanvraag uitgesloten worden van premieplicht.

De premie bedraagt 4% van het zuiver loon, het loon verminderd met de aftrekbare kosten. De werkgever dient deze premie in te houden op het loon en zelf af te dragen aan het Algemeen Oudedagsvoorzieningsfonds.

Dividendbelasting Op uitgekeerde dividenden van Surinaamse rechtspersonen wordt dividendbelasting geheven. Het tarief is 25%. In het belastingverdrag met Nederland is wel bepaald dat dit tarief kan worden verminderd naar minimaal 7,5%.

Er wordt geen belasting op het dividend geheven indien de uitkering gebeurt aan een rechtspersoon die in Suriname is opgericht. Wanneer winst wordt overgedragen van een filiaal in Suriname naar een buitenlands hoofdkantoor, hoeft daarop geen extra belasting ('branch profit tax') worden betaald.

Verder kent Suriname geen bronbelasting op betaalde servicekosten, managementkosten, overheadkosten, rente en huur. De kosten worden in mindering gebracht op de omzet ter berekening van het resultaat (positieve of negatieve winst).

“Het is telkens weer een kopzorg om een geïmporteerde lading uit de haven mee te krijgen. Terwijl een lading er op de Antillen gemiddeld een dag over doet om langs de douane te gaan, duurt dat in Suriname een week. Uiteindelijk komt het altijd wel allemaal goed, maar het is een duur en tijdrovend proces. Daarnaast zijn er de invoerrechten, accijnzen, omzetbelasting en de opslagkosten op de haven waar veel geld in gaat zitten.”

“Het maakt dat ondernemen hier lang niet voor iedereen toegankelijk is, al heeft dat ergens ook zo zijn charme. Er zijn veel mensen die na een paar jaar vechten tegen de bierkaai het uiteindelijk opgeven. Ik moet zeggen dat die uitdagingen na vijftien jaar niet meer storend vind. Je leert ermee omgaan.”

Arthur Smith, groothandelaar in koffie en wijn

Omzetbelasting Ondernemers – maar ook individuen – die bepaalde belastbare activiteiten verrichten, zijn verplicht daarop omzetbelasting te betalen. Zo zijn ondernemers die een door de wet belastbaar gestelde dienst verlenen, zoals verzekeraars, reisbureaus, touroperators of kappers, onderworpen aan 8% omzetbelasting. Op de productie van goederen in Suriname wordt 10% omzetbelasting geheven. Wanneer goederen worden geïmporteerd, moet ook daarop 10% omzetbelasting worden betaald. Gaat het om luxegoederen, zoals motorfietsen, speedboten, gokautomaten en satellietshotels, dan bedraagt het tarief zelfs 25%.

De Wet op de Omzetbelasting bepaalt verder dat wanneer een niet-ingezetene een dienst verleend aan een ingezetene van Suriname, de Surinaamse ingezetene verantwoordelijk is voor de betaling van de omzetbelasting.

In 2010 kondigde de Surinaamse regering aan de omzetbelasting te willen schrappen, en die te vervangen door een belasting over de toegevoegde waarde (btw). Dit streven past binnen de internationale tendens om directe belastingen te vervangen door indirecte belastingen, dus van het belasten van arbeid naar het belasten van consumptie. Het streven van de regering is om vanaf 2018 over te gaan tot het innen van btw.

Invoerrechten Iedereen die in Suriname goederen importeert is verplicht invoerrechten te betalen. Het tarief kan oplopen tot 50% van de factuurwaarde van de goederen. Daarnaast wordt ook nog 1,5% consentrecht en 0,5% statistiekrecht geheven – en moeten in sommige gevallen accijnzen worden betaald. In geval van alcohol en tabak gaat het om forse accijnsheffingen. Aangezien op importproducten ook nog omzetbelasting wordt geheven, betekent dit dat het invoeren van goederen in Suriname een erg dure zaak kan zijn. Bij de import van een luxewagen moet bijvoorbeeld 83,75% van de factuurwaarde aan invoerrechten worden betaald.

Toen Suriname in 1995 toetrad tot de CARICOM heeft Suriname zijn invoerrechttarieven wel in lijn gebracht met de regels van het Caribische handelsblok. Sindsdien is het mogelijk om bepaalde goederen vanuit andere CARICOM-landen invoerrechten-vrij te importeren.

Daarnaast kan de minister van Financiën onder bepaalde voorwaarden een importeur gehele of gedeeltelijke vrijstelling van invoerrechten verlenen, zoals voor de import van verhuisboedels die bestaan uit gebruikte goederen. Deze regeling is goed bekend bij inklaarders, ook de douane wijst remigranten doorgaans op deze faciliteit.

Zegelwet Op akten die als bewijs dienen – zoals huurcontracten, verkoopovereenkomsten of hypotheekakten – wordt in principe zegelrecht geheven. Het tarief loopt enorm uiteen, van een plakzegel van 1 Surinaamse dollar op eenvoudige documenten met een gering belang tot 3% van de opbrengst wanneer roerende goederen worden verkocht. Wanneer onroerende goederen van eigenaar wisselen bedraagt het tarief 7%.

Deze wet, die uit 1872 stamt, wordt in de praktijk echter alleen nog toegepast wanneer een ambtenaar bij de transactie betrokken is. Denk aan de afgifte van vergunningen, notariële akten, rijbewijzen, of uittreksels van de burgerlijke stand. Bij overeenkomsten tussen particulieren zou strikt genomen ook zegelrecht geheven moeten worden, maar in de praktijk gebeurt dit meestal nooit.

Enkele voorbeelden van bijzondere vergoedingen:

Auto van de zaak	Ten minste 2% van de cataloguswaarde
Ter beschikking gestelde woning	7,5% van het in geld genoten jaarloon
Vrije geneeskundige behandeling	3% van het in geld genoten jaarloon met een maximum van SRD 200
Vrije kost en inwoning	SRD 10 per dag
Vrije inwoning	SRD 5 per dag
Warme maaltijd	SRD 5 per dag
Broodmaaltijd	SRD 1,50 per dag
Vrij gas, licht en water	Het bedrag dat de werknemer anders in rekening zou moeten worden gebracht voor deze diensten

“Ondanks de bureaucratie betekende investeren in Suriname voor ons net minder papierwerk dan in Nederland. Nederland heeft veel te veel regeltjes, bijvoorbeeld wanneer je ergens wat wil bouwen. Hier konden we zonder problemen alles bouwen wat we nodig hadden, zowel voor ons huis als voor het bedrijf. Op die manier kun je ook makkelijker en meer geld verdienen dan in Nederland. Dat was ongetwijfeld een erg positieve ervaring.”

Gerard van den Bergh, directeur van eendenkwekerij ‘De Doksenclub’

Investeringswet Dankzij de investeringswet uit 2001 kunnen nieuwe bedrijven in Suriname tijdelijk enkele belastingvrijstellingen aanvragen. Zo bestaat de mogelijkheid dat ondernemingen tien jaar lang worden vrijgesteld van het betalen van inkomstenbelastingen. Kortingen op invoerrechten en de omzetbelasting zijn ook mogelijk. Wanneer een bedrijf een ‘groene’ investering van (omgerekend) minstens 1.000 Amerikaanse dollar pleegt, is een investeringsaftrek voorzien van 10% van het geïnvesteerde bedrag. Investeert een bedrijf minstens 20.000 dollar in een haar door de Surinaamse regering specifiek aangewezen regio, dan kan de aftrek 20% bedragen.

Het Surinaamse bedrijfsleven dringt al geruime tijd bij de overheid aan om de investeringswet te moderniseren en uit te breiden. De regering deed daarover eind 2010 een concrete toezegging, maar tot een wetswijziging heeft dat nog niet geleid.

Belastingverdrag Suriname – Nederland

Meteen na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 is een bilateraal belastingverdrag met Nederland afgesloten. Dankzij dat verdrag worden dubbele inkomsten- en vermogensbelastingen voorkomen. De afspraak voorziet verder onder meer in een lagere belasting – tussen 7,50% en 20% – bij dividenduitkeringen tussen ondernemingen in Suriname en Nederland. Voor Nederlanders die tijdelijk in Suriname wonen en werken – of vice versa – is een ‘183-dagenregeling’ in het leven geroepen. Daardoor hoeft een Nederlander die per 12 maanden maximaal 183 dagen in Suriname verblijft alleen inkomstenbelastingen te betalen in Nederland en niet ook nog eens in Suriname.

Suriname heeft in juni 2013 als eerste Caribische land ook een belastingverdrag gesloten met Indonesië, een land waarmee het een historische band heeft sinds de immigratie van Javanen eind de negentiende eeuw. Het Surinaamse ministerie van Buitenlandse Zaken kondigde toen aan nog meer dergelijke verdragen te zullen aangaan. Toch heeft Suriname het gemeenschappelijk belastingverdrag tussen lidlanden van de CARICOM nog altijd niet geratificeerd.

Investeringsverdrag Nederland – Suriname In september 2006 is er ook een verdrag inzake de bevordering en de wederzijdse bescherming van investeringen tussen Suriname en Nederland in werking getreden. Hierin hebben beide landen vastgelegd dat investeerders op elkaars grondgebied een eerlijke en rechtvaardige behandeling zullen genieten. Investeerders uit de verdragslanden moeten door het gastland op dezelfde wijze worden behandeld als het haar eigen onderdanen of investeerders uit een derde staat zou behandelen.

[9]

Oliesector

Al in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werd op Surinaams grondgebied olie gevonden. Het duurde echter nog tot de oprichting van het staatsbedrijf Staatsolie in 1980 voordat deze sector echt op gang kwam. Dankzij de gemiddelde productie van 17.000 vaten olie per dag, is de olie-industrie uitgegroeid tot de kurk waarop de Surinaamse economie drijft. Na Trinidad en Tobago en Cuba is Suriname de grootste olieproducent van de Cariben. Staatsolie is goed voor 10% van het BBP, 33% van de totale Surinaamse export en maar liefst 21% van de overheidsinkomsten. Tussen 2012 en 2014 haalde het een omzet van meer dan een miljard Amerikaanse dollar, maar in 2015 viel de omzet flink lager uit door een daling van de olieprijs.

[9] Olieboring in Saramacca

Daarentegen draagt de oliewinning maar weinig bij aan de werkgelegenheid. Ongeveer 0,6% van de beroepsbevolking vindt werk binnen de oliesector.

Het hele grondgebied van Suriname is in concessie uitgegeven aan Staatsolie. Investeerders kunnen enkel participeren in de oliewinning door een petroleumovereenkomst – veelal een productiedeel-overeenkomst, productionsharing agreement – met Staatsolie aan te gaan.

Op basis van een dergelijke overeenkomst kan aan een bedrijf bijvoorbeeld een offshore olieblok voor de kust of in de exclusieve economische zone worden toegewezen. Vanwege het prijskaartje dat daaraan is verbonden, zijn enkel kapitaalkrachtige buitenlandse multinationals in staat te investeren in de Surinaamse offshore oliesector.

Voor de kust van Suriname zijn in een gebied van 150.000 vierkante kilometer momenteel zeven multinationals actief. Het gaat om Inpex (Japan), Tullow Oil (Ierland), Kosmos Energy (Verenigde Staten), Petronas (Maleisië), CEPSA (Spanje) en Apache (Verenigde Staten).

Deze partners zijn volgens de petroleumwet verplicht kantoor te houden in Paramaribo, waardoor zij in de praktijk een lokaal filiaal registreren bij de Kamer van Koophandel.

Buitenlandse bedrijven kunnen de exploratierechten op een bepaald olieboorblok verkrijgen door deel te nemen aan veilingen die Staatsolie met enige regelmaat organiseert. De zoektocht van de verschillende buitenlandse bedrijven heeft echter nog niet tot de vondst van winbare oliereserves geleid. Het Japanse Inpex maakte vorig jaar bijvoorbeeld bekend dat het al zijn activiteiten in blok 31 permanent stopzet.

Er is echter nog heel wat onontgonnen gebied, voor de hele kust van Suriname zijn nog maar 25 proefboringen verricht. Bovendien zijn in de buurlanden Guyana en Frans-Guyana intussen al wel belangrijke offshore olievoorraden gevonden, wat het vermoeden op de aanwezigheid van olie voor de Surinaamse kust alleen maar versterkt.

Langzaam maar zeker begint Staatsolie ook te investeren in een uitbreiding van de bestaande oliewinning op land, in de districten Saramacca en Coronie, en vlak voor de kust. Deze zogenoemde onshore- en nearshoreprojecten hebben het voordeel dat ze veel kleinschaliger zijn dan olieboringen op volle zee, waardoor lokale bedrijven of eventuele buitenlandse investeerders makkelijker kunnen instappen. Staatsolie voert deze projecten uit via

haar dochtermaatschappij Paradise Oil Company en is actief op zoek naar partners waarmee het joint ventures kan aangaan. Proefboringen wezen al uit dat in die gebieden zeker nog onontgonnen olievoorraden liggen.

De afgelopen jaren heeft Staatsolie ook fors geïnvesteerd – een miljard Amerikaanse dollar – in de bouw van een eigen olieraffinaderij. Tussen 2010 en 2014 is die iets buiten Paramaribo, aan de oever van de Surinamerivier, gebouwd door het Italiaanse bedrijf Saipem. Zodra de raffinaderij volledig operationeel is, zal deze dagelijks 14.000 vaten ruwe olie verwerken tot benzine, diesel, zwavelzuur, stookolie en asfalt.

Naar verwachting zal Suriname op die manier het overgrote deel van zijn eigen benzine en diesel zelf kunnen produceren, waardoor import uit het buitenland overbodig zal worden. Volgens Staatsolie zal dat voor de overheid een jaarlijkse besparing van 160 miljoen euro op de import van olieproducten betekenen.

Net zoals bij de mijnbouw staat echter ook de oliewinning door de internationaal dalende prijzen voor grondstoffen onder grote druk. Buitenlandse oliebedrijven hebben duidelijk een afwachtende houding aangenomen ten aanzien van investeringen in de Surinaamse oliesector. Door de lagere olie-prijzen is de bedrijfsomzet van Staatsolie in 2015 met meer dan de helft gedaald.

[10]

Bosbouw

Suriname is het dichtst beboste land ter wereld. Meer dan tachtig procent van het grondgebied bestaat uit tropisch regenwoud, goed voor een oppervlakte van 14,8 miljoen hectare. Hiervan is 5 miljoen hectare aangemerkt als productiebos, waarin een kapbaar houtvolume staat van 75 miljoen m³.

De Surinaamse bossen beschikken over meer dan vierhonderd tropische houtsoorten. Denk aan bruinhart (meubels, balken, masten), rode kabbes (vloeren, dwarsliggers), letterhout (fijn meubelwerk), walaba (palen, dakbedekking) en baboen (triplex, spaanplaten).

Bijna al het hout verlaat Suriname als rondhout, onbewerkte boomstammen. De export daarvan leverde Suriname 28,6 miljoen euro in 2015. Het overgrote deel van de export (93%) gaat naar Azië, waarvan China alleen al 45% voor zijn rekening neemt. Europa volgt met 6%, het resterende procent wordt naar het Caribisch gebied uitgevoerd.

De grootste houtexploitant in het land is de Newforest/Greenheart Group uit Hong Kong. Deze multinationals bezitten rond het West-Surinaamse dorp Apoera gezamenlijk meer dan 400.000 hectare aan houtconcessies en hebben er meer dan 300 mensen in dienst. In Apoera zelf staat de grootste zagerij voor hardhout van Zuid-Amerika en een bio-energiecentrale van het bedrijf, dat in Suriname maandelijks 5.000 kubieke meter hout produceert.

Ondernemers die aan commerciële houtkap willen doen en zelf nog geen eigendomsterrein hebben, kunnen een houtkapconcessie en -vergunning aanvragen bij de Stichting voor Bosbeheer en Bostoezicht (SBB), die valt onder het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen. Er bestaan langlopende concessies (10 – 20 jaar), middellange (5 – 10 jaar) en kortlopende (maximum 5 jaar).

Wie een aanvraag indient, moet bij SBB onder meer in drievoud een kaart van het aangevraagde gebied deponeren, samen met een accountantsverklaring waaruit blijkt dat de ondernemer genoeg middelen heeft om de investering te plegen, een inventarislijst van alle bedrijfsmateriaal die zal worden gebruikt om de aangevraagde concessie te exploiteren en een verklaring van het belastingkantoor waaruit blijkt dat de ondernemer geen achterstallige belastingen te betalen heeft. SBB streeft er naar om alle aanvragen binnen zes maanden te behandelen.

Voor bosbouw op eigendomsterrein is geen vergunning nodig. Wel is iedereen verplicht om de exploitatie van het bos volgens een voorgeschreven systeem te doen. Alle regels staan in de wet bosbeheer uit 1992. Het toezicht gebeurt door de boswachters van de SBB.

Zo dient een register te worden bijgehouden van gevelde boomstammen of stamdelen. SBB controleert aan de hand van het kapregister onder meer de houtsoort en de locatie van de gevelde bomen. Het register wordt ook gebruikt om de hoogte van de retributie te bepalen en vormt een belangrijk instrument bij de controle op nieuwe exploratie. Na de exploitatie van een bepaald kapvak moet dat deel van de houtconcessie jarenlang met rust worden gelaten, zodat het op natuurlijke wijze kan regenereren.

De grootste uitdagingen binnen de houtsector zijn de gebrekkige infrastructuur, de inefficiënte werkmethoden en het tekort aan gekwalificeerd personeel. Slechte wegen en bruggen in de productiegebieden maken het moeilijk om gekapt hout af te voeren naar Paramaribo. Tijdens de regentijd worden onverharde hoofdwegen regelmatig afgesloten voor vrachtverkeer. Het maakt een goede planning en beoordeling van de ligging van productielocaties erg belangrijk. Soms is transport over water een beter alternatief. De barre omstandigheden in het binnenland en de lange werktijden maken het moeilijk geschikt personeel te vinden. De aanschaffen en onderhoudskosten van het zwaar materieel zijn een grote kostenpost. Op veel houtconcessies wordt met ongeschikt materiaal gewerkt, wat de efficiëntie niet ten goede komt.

De perspectieven voor investeerders liggen vooral in een professionele manier van exploitatie en productie met een hoger rendement, de benutting van nog niet commercieel gemaakte houtsoorten en het openen van nieuwe markten. Op die manier kan de export zeker nog toenemen, niet alleen in volume maar ook in waarde.

[11]

Agrarische sector

De Surinaamse regering heeft grootse plannen met haar agrarische sector, die het wil uitbouwen tot ‘de voedselschuur van de Cariben’. Er liggen mogelijkheden voor buitenlandse ondernemers die daarop willen inspelen, al zijn hiervoor wel grote investeringen nodig en dient men de nodige barrières te overwinnen.

De agrarische sector biedt momenteel werk aan 4,5% van de beroepsbevolking en droeg in 2013 voor 7% bij aan het BNP. Van alle grond die in Suriname als landbouwgrond zou kunnen worden gebruikt, ongeveer 1,2 miljoen hectare, is slechts 83.000 hectare in gebruik.

De belangrijkste agrarische exportproducten van Suriname zijn vis, bananen en rijst.

Voornamelijk de visserijsector doet het de laatste jaren erg goed, met gestaag groeiende exportcijfers en veel economisch potentieel. In Suriname komt onder meer tonijn en rode snapper voor, waar internationaal veel vraag naar is. Ook de seabobgarnaal is internationaal in trek. Was de export van vis in 2008 nog zo'n 20 miljoen Amerikaanse dollar waard, in 2011 was dat al bijna 35 miljoen dollar. Visvangst gebeurt door zowel kleinschalige lokale en buitenlandse vissers – vaak Guyanezen en Brazilianen – als door grotere bedrijven. Suriname heeft een tiental visverwerkingsbedrijven die vis en/of garnalen exporteren. Het parastatale visserijbedrijf SAIL exporteert met name naar Japan. Het Nederlandse garnalenverwerkingsbedrijf Heiploeg, dat in 2014 werd overgenomen door Parlevliet & Van der Plas, heeft een vestiging in Commewijne. Het Surinaamse bedrijf Deep Sea Atlantic levert aan de Verenigde Staten, Europa en het Caribisch gebied. De kwaliteit van de geëxporteerde vis wordt bewaakt door een viskeuringsinstituut dat in 2007 werd opgericht.

De export van bananen groeide van 35.249 ton in 2005 naar 83.260 ton in 2012. Het Surinaams semioverheidsbedrijf 'Stichting voor Behoud van de Bananen Sector' (SBBS) is in januari 2014 voor 22 miljoen euro verkocht aan Univeg, een Belgische multinational en marktleider in de Benelux inzake de import, export, verwerking en distributie van verse groenten en fruit. Univeg bezit sindsdien bananenplantages in de districten Saramacca en Nickerie, ten westen van hoofdstad Paramaribo.

In 2015 werd bekend dat de plantages die door Univeg zijn overgenomen geïnfecteerd zijn met de mokobacterie. Een besmettelijke bacterie die inmiddels al meer dan 400 hectare vernietigd heeft.

In Nickerie wordt naast bananen hoofdzakelijk rijst geteeld. Tijdens de eerste helft van 2015 zaaiden alle rijstboeren volgens het ministerie van Landbouw samen ongeveer 26.000 hectare in. De totale productie groeide de afgelopen jaren gestaag.

Werd in 2000 nog 163.000 ton rijst geproduceerd, in 2013 was dat gestegen tot 262.029 ton. De rijstexport steeg over dezelfde periode van 37.000 ton naar 59.500 ton. De export gaat voornamelijk naar de Europese Unie. Rijstbedrijf Manglie is met 120 werknemers de grootste producent van het land. Het heeft eveneens een vestiging in Zaandam, een overslagsilo voor cacaobonen.

Dat neemt niet weg dat de rijstsector met grote problemen worstelt. De Surinaamse productie mag de afgelopen tien jaar dan toegenomen zijn, in buurland Guyana is de groei nog veel significanter. Dat land produceerde in 2013 al viermaal zoveel rijst als Suriname datzelfde jaar. De wereldmarktprijs voor rijst daalde tussen 2011 en 2015 met bijna een derde. De sector overleeft in grote mate dankzij subsidies, die de overheid jaarlijks vele miljoenen euro's kosten. Pogingen van de regering om rijst uit te voeren naar Venezuela komen voorlopig nog niet van de grond, voornamelijk wegens bureaucratische obstakels. Veel Surinaamse rijstboeren zaten daardoor medio 2015 opgescheept met grote voorraden rijst die ze niet verkocht krijgen.

Kleinschalig Naast bananen en rijst worden in Suriname op kleinschalige wijze ook groenten, fruit en aardvruchten geteeld. Door die kleinschalige aanpak zijn de eindproducten duur en schaars. Dat komt ook de export niet ten goede, bleek in 2012 uit marktonderzoek. De export van fruit is tussen 2007 en 2011 zelfs met meer dan de helft gedaald. De Nederlandse deskundigheid in kassen-teelt kan hier verandering in brengen, en zou mogelijk een winstgevende investering zijn.

Er zijn enkele uitzonderingen op de vele kleinschalige landbouwbedrijven. Zo werd Gopex International uit Saramacca in 2011 als eerste lokale producent en exporteur van landbouwgewassen internationaal gecertificeerd. Gopex levert driemaal per week Surinaamse groenten en fruit aan Nederland.

In hetzelfde district opende een Nederlandse ondernemer in februari 2015 het bedrijf Suriname Candied Fruits, een verwerkingsfabriek en exporteur van gekonfijt tropisch fruit. Andere belangrijke Surinaamse exporteurs van landbouwproducten zijn MN Food Impex en Phyto-Tech, het enige bedrijf in het Caribisch gebied dat planten kloon. Pogingen van de regering om de export van verwerkte cassave (maniok) naar de regio op gang te brengen, waren voorlopig weinig succesvol.

De veeteeltsector is eveneens klein en richt zich voornamelijk op de lokale markt. Een veebedrijf met vijftig koeien wordt al gerekend tot een middelgroot bedrijf, een dagelijkse productie van twintig liter melk per koe is een uitstekend resultaat. Suriname heeft behoefte aan de kennis van buitenlandse investeerders met ervaring in exploitatie op grotere schaal en toegang tot betere technologie. Om ooit vlees te kunnen exporteren, zijn er bovendien nog meer stappen nodig. Zo voldoet Suriname nog niet aan de vereisten om te kunnen exporteren naar de Europese Unie.

Niet alleen exporteurs van vleesproducten worstelen met de Europese regelgeving. Ook groenten die naar de Europese Unie worden uitgevoerd, moeten uiteraard voldoen aan de Europese normen rond bestrijdingsmiddelen. In Nederland controleert de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) steekproefsgewijs of landbouwproducten in de winkels wel aan de normen voldoen. Uit die steekproeven blijkt dat groenten en fruit uit Suriname relatief vaak verhoogde concentraties aan pesticiden bevatten. De NVWA houdt Surinaamse verzendingen daarom met extra aandacht in de gaten. Bij kleine concentraties die niet schadelijk voor de volksgezondheid zijn, worden boetes aan de importeurs opgelegd, bij gevaarlijk hoge concentraties wordt de lading zelfs vernietigd – al is dat laatste erg zeldzaam.

Dankzij het lidmaatschap van Suriname bij het landenblok van Afrika, de Cariben en de Pacific (ACP) enerzijds en de CARICOM anderzijds hebben agrarische producten preferentiële toegang tot de markten van zowel de Europese Unie als het Caribische gebied – al blijven Caribische landen onderling handelsbarrières opwerpen.

Naast de exportmogelijkheden liggen voor investeerders ook nog kansen op de lokale markt – al is die met 550.000 inwoners klein. Toch is de lokale vraag momenteel veel groter dan het aanbod, waardoor nog veel (landbouw)producten moeten worden geïmporteerd. Vruchtbare grond is er genoeg. Het kustgebied bestaat uit klei, doorsneden door schelpgronden. De kleigronden zijn vruchtbaar, maar moeilijk bewerkbaar met zware machines. De gronden ten zuiden van het kustgebied zijn wat armer, maar hebben een betere ondergrond.

Grond Er zijn verschillende manieren om aan (landbouw)grond te komen, al hebben die allemaal ook hun – bureaucratische – beperkingen. De snelste, maar ook duurste, manier is om eigendomsgrond van iemand anders te kopen. Daarbij wordt ten sterkste aanbevolen om de overdracht via een notaris te regelen en zich er op voorhand van te verzekeren dat de grond onbezwaard en vrij van schulden en afspraken verkregen wordt. Bovendien kan het bij de overname van bijvoorbeeld oude – vaak braakliggende – plantages erg moeilijk

“In Nederland is er erg veel concurrentie, wat betekent dat je constant scherp moet zijn. In Suriname hebben we dat probleem niet. Volgens mij zijn wij de enige eendenkwekerij in onze soort van de hele Caraïben. Toch moet je niet denken dat je hier automatisch veel geld gaat verdienen. Doorzettingsvermogen en ondernemerschap zijn erg belangrijk om succesvol te zijn. Je moet hard knokken en stevig in de schoenen staan wanneer je in Suriname als ondernemer iets wilt beginnen. Het is volledig aan jou of je daarin slaagt of niet.”

Gerard van den Bergh, directeur van eendenkwekerij ‘De Doksenclub’

zijn om tot een overeenkomst te komen met alle erfgenamen die intussen op een stuk van de plantage aanspraak maken. Na decennia van overerving van de ene generatie op de andere gaat het vaak om erg veel erfgenamen. Wanneer zelfs maar één van hen weigert mee te werken aan de verkoop van zijn deel, kan de overdracht van de hele plantage pas doorgaan na een jarenlange procedureslag bij de kantonrechter.

Wie de Surinaamse nationaliteit bezit kan zogenoemde ‘domeingrond’ – grond die door de overheid nog niet is uitgegeven – aanvragen bij het ministerie van Ruimtelijke Ordening. Hiervoor komen alleen lokale (rechts)personen in aanmerking, waardoor een buitenlandse investeerder dus eerst een onderneming naar Surinaams recht moet oprichten.

De procedure van aanvraag tot goedkeuring neemt veel tijd in beslag, soms meerdere jaren. Surinaamse rechtspersonen kunnen echter ook aan derden uitgegeven domeingrond overkopen, al is daar opnieuw de goedkeuring van het ministerie van Ruimtelijke Ordening voor nodig. Regelmatig wordt uitgegeven domeingrond door banken opgekocht en weer geveild. Krantenadvertenties, makelaars en notarissen zijn hierover een belangrijke bron van informatie.

Ten slotte is het ook mogelijk een samenwerking aan te gaan met een overheidsbedrijf of een particuliere onderneming die al beschikt over eigen grond. Eind 2010 heeft de regering een naamloze vennootschap opgericht – de Investment and Development Corporation Suriname – die als doel heeft om investeerders aan te trekken voor een tiental noodlijdende overheidsbedrijven, voornamelijk landbouwondernemingen. Het gaat onder meer om SAIL, de Melkcentrale en de palmolieplantages Patamacca, Victoria en Phedra. De regering hoopt die landbouwbedrijven te kunnen privatiseren.

Ondersteuning Ondernemers die willen investeren in de agrarische sector en ingezetene van Suriname zijn, kunnen een beroep doen op verschillende ondersteuningsmaatregelen van de overheid. Er is een Agrarisch Kredietfonds dat leningen verstrekt met een rente van 6,75%. Ondernemers in de rijstteelt kunnen maximaal 125.000 euro lenen, voor de overige landbouwactiviteiten bedraagt het maximum 50.000 euro.

Dankzij het grondstoffenbesluit uit 1997 kunnen bepaalde grondstoffen en verpakkingsmiddelen voor de landbouwindustrie belastingvrij worden ingevoerd. Bij de invoer van kapitaalgoederen, zoals grote landbouwmachines, kan 90% van de betaalde invoerrechten worden teruggevorderd bij het ministerie van Financiën. Ten slotte leeft het idee om bij de geplande omschakeling van omzetbelasting naar btw, agrarische producten vrij te stellen van btw.

Aan de andere kant vinden landbouwbedrijven niet makkelijk geschikte medewerkers. De lonen liggen laag en het werk is zwaar. Er zijn bovendien weinig gespecialiseerde opleidingen. Het Polytechnic College biedt op hbo-niveau een deeltijdse avondopleiding ‘International Agribusiness’ aan. De Anton de Kom universiteit heeft op zijn faculteit technologische wetenschappen een bachelor opleiding ‘agrarische productie’. Opeenvolgende regeringen kondigden weliswaar de komst van een echte landbouwschool aan, maar op de oprichting blijft het wachten. Enkele landbouwbedrijven zijn overgestapt op het rekruteren van werknemers uit landen zoals Haïti, de Dominicaanse Republiek en zelfs de Filipijnen.

Een algemeen lokaal tekort aan kennis en vaardigheden in de sector belemmert veel groeimogelijkheden. De keerzijde is dat een investeerder met kennis en ervaring eenvoudig een professionele producent wordt, die relatief makkelijk marktleider kan worden.

Wanneer alle middelen op de goede manier worden gecombineerd, valt er veel winst te behalen. De inbreng van getrainde arbeiders, kennis van logistiek, automatisering, techniek en inzicht in de markt zijn de sleutels tot succes binnen deze sector.

[13]

Toerisme

De afgelopen twintig jaar is Suriname zich langzaam gaan richten op de ontwikkeling van een toeristische industrie. Het heeft daarvoor enkele indrukwekkende troeven in handen: het tropisch regenwoud met grote natuurparken waarin zeldzame planten en dieren leven, de unieke binnenstad van Paramaribo met de vele uit hout opgetrokken panden – waarvan een groot deel door de Verenigde Naties is aangemerkt als werelderfgoed – de diversiteit aan culturen, de mogelijkheid om in traditionele dorpen van indianen of marrons te verblijven en de uitgebreide keuken. Een belangrijke blikvanger is het Centraal Suriname Natuurreservaat van 1,6 miljoen hectare, waarin 5.000 planten- en 400 vogelsoorten leven.

[13] Waterval

Een georganiseerde, ontwikkelde toeristische sector heeft Suriname echter nog niet, in tegenstelling tot het merendeel van de andere landen in de regio. In 2015 ontving Suriname 228.000 bezoekers. Ter vergelijking: naar Curaçao reisden datzelfde jaar 4,7 miljoen toeristen.

De economische impact van het toerisme blijft daarvoor erg klein. De sector draagt nog geen procent bij aan het BNP en biedt aan slechts 2,4% van de beroepsbevolking werkgelegenheid.

Suriname ontvangt vooral Nederlanders en Guyanezen die hun familie komen bezoeken, gevolgd door Frans-Guyanezen die relatief goedkoop inkopen komen doen. Het ontbreekt Suriname aan de klassieke stranden met wit zand en helderblauw zeewater, hét klassieke beeld van de Cariben. Toch is het aantal bezoekers tussen 2011 en 2014 jaarlijks met gemiddeld 9% gegroeid. De instelling van een toeristenkaart in november 2011 voor onder meer Nederlanders, Amerikanen en Zuid-Amerikanen heeft daar ongetwijfeld toe bijgedragen. Bezoekers uit die gebieden hoeven voor een reis naar Suriname nu niet langer een toeristenvisum te kopen op een Surinaamse ambassade of consulaat, maar kunnen sindsdien voor 20 euro (of 25 Amerikaanse dollar) een toeristenkaart kopen die recht geeft op een verblijf van maximum drie maanden in Suriname. Wanneer het grondgebied van Suriname binnen die drie maanden wordt verlaten, moet bij terugkeer een nieuwe toeristenkaart worden gekocht. Toeristenkaarten kunnen worden gekocht voor vertrek op Schiphol, bij aankomst op de luchthaven van Paramaribo en op alle Surinaamse ambassades en consulaten.

De geleidelijke ontwikkeling van het toerisme heeft onder meer haar spin-off in de toename van hotels, eetgelegenheden, gidsen, touroperators, reisagenten en in het aantal toeristische resorts in de binnenlanden. De toeristische sector blijft echter erg kleinschalig, wat reizen naar en in Suriname duur maakt.

Vanuit Nederland is Suriname enkel rechtstreeks te bereiken met KLM en de Surinaamse Luchtvaartmaatschappij (SLM). Goedkopere chartermaatschappijen bieden geen vluchten naar Paramaribo aan. Ondanks het groeiend aantal hotels blijft er een tekort aan hotelaccommodatie – zeker in het binnenland, de belangrijkste trekpleister – waardoor grote buitenlandse touroperators Suriname niet aanbieden in hun aanbod. In Suriname zelf zijn evenmin amper tot geen grote touroperators actief – 95% van alle toeristische bedrijven hebben minder dan tien werknemers. Op verschillende fronten wordt geprobeerd het toerisme een duwtje in de rug te geven. Zo is er een ministerie van Transport, Communicatie en Toerisme, al trok dat in

2015 amper 250.000 euro uit voor de promotie van Suriname als toeristische bestemming. Daarnaast is er een Stichting Toerisme Suriname, een werkmak van het ministerie en de Kamer van Koophandel, en de 'Stichting Suriname Hospitality and Tourism Training Centre', dat personeel voor de horeca opleidt. In 2016 is daarnaast nog de Suriname Hospitality & Tourism Association (SHATA) door bedrijven uit de sector zelf opgericht. Toch blijft er een groot tekort aan goed opgeleid, dienstverlenend personeel bestaan.

Daarnaast zijn er nog heel wat andere uitdagingen. Om te beginnen is Suriname nog steeds een relatief onbekend en geïsoleerd land, dat zowel met het vliegtuig als over land moeilijk te bereiken is. Om het toerisme te stimuleren zijn meer rechtstreekse internationale vliegverbindingen met Paramaribo broodnodig. De enige markten die een relatief goede toegang tot Suriname hebben, zijn Nederland, Frans-Guyana, Guyana, Curaçao, Aruba, Belém en Miami. Toeristen uit Europa kunnen Paramaribo via Amsterdam bereiken. Er zijn zeker nog mogelijkheden om het toerisme vanuit die landen naar Suriname aan te zwengelen. Het Centrum tot Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden, een agentschap van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken, voert momenteel een exportcoachingsprogramma voor de Surinaamse toerisme-industrie uit. Daardoor heeft Suriname zich kunnen promoten op toerismebeurzen in Nederland, Duitsland, Spanje, Frankrijk en Groot-Brittannië. Op die beurzen kunnen het ongerepte regenwoud, de koloniale houten gebouwen en de keuken als visitekaartjes worden uitgespeeld. Daarnaast heeft Suriname potentie uit te groeien tot een interessante locatie voor sportvissers.

Verder ontbreekt heel wat benodigde wetgeving die nodig is om orde te scheppen in de toerismesector, zodat die professioneler, efficiënter en dus ook goedkoper wordt. Er is momenteel sprake van een wildgroei aan 'touroperators', die zich amper aan wettelijke regels moeten houden.

Suriname maakt daarnaast te weinig gebruik van zijn lidmaatschap bij verschillende Caribische samenwerkingsverbanden om zichzelf als toeristische bestemming te promoten en nieuwe toeristische formules te lanceren. Een interessante mogelijkheid is de ontwikkeling van all-in landenkavetten waarin zowel Suriname (jungle) als een eiland in de regio, zoals Curaçao of Aruba (strand), zijn opgenomen. Gezien de nabijheid van Frans-Guyana kan ook worden gewerkt aan promotie- en informatiemateriaal in het Frans.

[14]

Mijnbouw

Suriname maakt samen met Guyana en Frans-Guyana deel uit van het Guyanaschild, een gebied in het noorden van Zuid-Amerika waar onder meer bauxiet, aardolie, goud, diamant, natuursteen, ijzererts en koper voorkomen. In de internationale mijnbouwwereld is het Guyanaschild dan ook een belangrijk aandachtsgebied.

De grondstoffen bauxiet, olie en goud vervullen al meer dan een eeuw een belangrijke plaats in de Surinaamse economie. Al sinds de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 zijn deze drie sectoren de drijvende kracht achter de economische ontwikkeling van het land. De mijnbouwsector is goed voor meer dan 90% van de Surinaamse export en draagt voor bijna 30% bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Suriname.

Bauxiet De bauxietsector heeft zijn bestaan te danken aan de twee wereldoorlogen, waardoor de internationale behoefte aan bauxiet (als grondstof van aluminium) voor de wapenindustrie snel toenam. De Amerikaanse multinational Alcoa startte in 1916 haar Surinaamse mijnbouwactiviteiten op in Moengo, Paranam en Smalkalden. Suriname was tot eind jaren vijftig de grootste bauxietleverancier ter wereld. Deze industrie veranderde in de jaren zestig ook letterlijk het uitzicht van het land, door de bouw van een stuwdam met waterkrachtcentrale op de Surinamerivier. Deze waterkrachtcentrale is tot vandaag de belangrijkste energiebron van het land. Aanvankelijk ging de energie naar de aluminium-raffinaderij van Alcoa, tot die in 1999 sloot. Sindsdien gaat de stroom naar het Surinaamse elektriciteitsnet.

Vanwege de sterke daling de afgelopen jaren van de aluminiumprijs op de internationale markten, daalde de bijdrage van de bauxietsector aan het Surinaamse BBP aanzienlijk. Bedroeg die rond 1980 nog circa 20% van het BBP, dan was dat in 2012 nog slechts 0,5%. Ook de werkgelegenheid in de bauxietsector daalde in veertig jaar tijd enorm, van ruim zeventuizend werknemers in 1980 naar minder dan duizend in 2012, amper 2% van de beroepsbevolking.

Na bijna honderd jaar in het land actief te zijn geweest, heeft Alcoa de Paranam raffinaderij op 30 november 2015 gesloten. Deze beslissing past in een wereldwijde strategie van het bedrijf om minder te focussen op de verwerking van ruw bauxieterts. De regering van Suriname wil de raffinaderij en waterkrachtcentrale van het bedrijf overnemen en op termijn een eigen staatsmijnbouwbedrijf opstarten, met de ambitie om zelf bauxiet te ontginnen en te exporteren. Suriname bezat in 2010 nog steeds 580 miljoen ton aan bewezen bauxietreserves.

Goud Al aan het einde van de negentiende eeuw werd in het binnenland van Suriname gezocht naar goud, maar vooral de komst van de vele Braziliaanse

goudzoekers begin jaren negentig deed de Surinaamse goudproductie exponentieel stijgen. De goudwinningsactiviteiten concentreren zich in het oosten (Marowijne) en het zuiden van Suriname (Brokopondo en Sipaliwini), zoals in de buurt van de plaatsen Goliath, Nassau, Merian, Sarakreek en Benzdorp.

In die gebieden zijn zowel grote multinationals als duizenden individuele – al dan niet illegale – goudzoekers actief. In 2004 startte de Canadese multinational IAMGOLD de productie van goud in Rosebel, Brokopondo. Het was de eerste grootschalige goudoperatie van het land. In 2015 produceerde de mijn 286.000 ounces, ofwel 8.108 kilogram goud. Omdat de goudprijs in 2014 sterk is gedaald, ontvangt de Surinaamse staatskas ook aanzienlijk minder inkomsten uit royalty's en belastingen van de mijn. In 2015 zo'n 37 miljoen euro, minder dan de helft van wat in 2013 binnenkwam.

De bestaande goudmijn heeft voor zeker nog 6 jaar aan reserves. In 2012 kreeg IAMGOLD van het Surinaamse parlement bovendien de toestemming een tweede concessie in productie te brengen, waarin twintig jaar lang zal kunnen worden gemijnd. Door de ongunstige wereldmarktprijzen is de Canadese multinational nog niet met de aanleg van die tweede mijn begonnen.

De Amerikaanse multinational Newmont Mining Corporation ontwikkelt momenteel een nieuwe goudmijn in Merian, Sipaliwini. Het doet dat samen met Staatsolie, dat als stille vennoot 25% van de aandelen van dit project in handen heeft. De bodem van het Meriangebied in Oost-Suriname herbergt 125.000 kilogram aan goudreserves. Newmont verkreeg in juni 2013 de concessierechten op ongeveer 17.000 hectare grond, binnenin een 'area of interest' van een half miljoen hectare waarin het preferentiële exploratierechten heeft.

Newmont en Staatsolie investeren samen ongeveer 1 miljard Amerikaanse dollar in het project, dat tijdens de opstartfase 2.500 banen creëert. Een kwart van deze investering wordt betaald door Staatsolie. In oktober 2016 is voor het eerst goud uit de grond gehaald door Newmont. De investeerders hopen een jaarproductie van 12.500 à 15.000 kilogram te realiseren.

Naast de op groot schaal opererende multinationals die een delfstoffenovereenkomst hebben met de staat, zijn er buitenlandse goudbedrijven die op

kleine tot middelgrote schaal aan goudwinning doen. Meestal hebben zij een huurovereenkomst met lokale concessiehouders en werken ze samen met een Surinaamse subcontractor.

Goudconcessies liggen veelal in de woongebieden van lokale gemeenschappen. Mijnbouwbedrijven moeten dus rekening houden met claims die deze traditionele gemeenschappen hebben op de gronden. In de praktijk zorgen mijnbouwbedrijven er voor dat ze lokale gemeenschappen nabij hun concessies consulteren en werkgelegenheid voor hen creëren.

Ten slotte werken in het binnenland van Suriname zo'n veertigduizend – hoofdzakelijk illegale – individuele goudzoekers. In 2011 werd hun aandeel geschat op 32% van de beroepsbevolking, hun gezamenlijke productie werd een jaar daarvoor geschat op 20.000 kilogram goud. Samengeteld zijn ze daarmee groter dan multinational IAMGOLD.

Aangezien de illegale goudzoekers geen belastingen betalen, is hun bijdrage tot de Surinaamse staatskas verwaarloosbaar. Daarnaast gaan ze zeer milieu-onvriendelijk te werk. Ze dumpen grote hoeveelheden kwik in de natuur, een erg giftig metaal dat door de goudzoekers wordt gebruikt om goud uit de bodem te halen.

Efficiënt zijn ze ook al niet: in de grond die de individuele goudzoekers verwerken, blijven grote hoeveelheden goud achter. Staatsmijnbouwbedrijf Grassalco is begin 2015 gestart met een project om het achtergebleven goud uit de grond te halen die door goudzoekers reeds is verwerkt.

Steenslag Verschillende lokale en buitenlandse bedrijven ontginnen gesteenten waar in de Caribische bouwsector vraag naar is. Het gaat daarbij vooral om zand en steenslag. In ruil zijn ze verplicht royalty's te betalen aan de overheid.

Bedrijven hebben hiervoor een mijnbouwvergunning nodig, die ze ofwel zelf kunnen aanvragen bij de overheid ofwel kunnen huren van een eigenaar. Volgens de wet kan elke ondernemer zo'n vergunning krijgen, maar in de praktijk blijkt een concessie maar moeilijk te bemachtigen. Rond de bekende vindplaatsen van delfstoffen zijn bovendien reeds veel concessies uitgegeven. Buitenlandse investeerders kijken om die reden eerder uit naar verhuurders van concessies waarmee ze een joint venture kunnen aangaan.

(Meta)kaolien In Moengo, Oost-Suriname wordt sinds juli 2013 door het Surinaamse bedrijf Moengo Minerals naar kaolien gegraven. Het is een wit gesteente dat na te zijn gedroogd en fijngemalen kan worden gebruikt bij de productie van beton, porselein, verf, papier en zelfs cosmetica. Het bedrijf spreekt zelf over meer dan zestig miljoen ton hoogwaardige reserves die rond Moengo liggen, veelal in gebieden waar oorspronkelijk door Alcoa naar bauxiet is gemijnd. Momenteel wordt het erts enkel voor de binnenlandse markt geproduceerd, al zijn er ambities om op termijn ook te gaan exporteren. Moengo Minerals heeft de capaciteit om jaarlijks 72.000 ton kaolien te verwerken tot het eindproduct metakaolien.

[illegible]

Colofon

Dit is de tweede, herziene uitgave van

De ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in de Republiek Suriname
Roseveltkade 5
Paramaribo

Vormgeving

Xerox/OBT, Den Haag

Publicatie

Oktober 2016

